

O. SEBASTIAN ŚWIDZIŃSKI OSP

SPRAWOZDANIE Z PRAC PORZĄDKOWYCH W ARCHIWUM KLASZTORU OO. PAULINÓW NA SKAŁCE W KRAKOWIE (1957—1959)

Historia Archiwum Klasztoru OO. Paulinów na Skałce w Krakowie sięga daleko w przeszłość. Najstarszy z zachowanych dokumentów pochodzi z 1347 roku¹. Z lat 1378—1658 zachowały się jedynie nieliczne dyplomy i akta². Dopiero od 1658 roku posiadamy ilościowo i objętościowo większe rękopisy archiwalne. Z biegiem czasu liczba i różnicowanie rękopisów wzrasta.

O pomieszczeniu Archiwum na Skałce nie można powiedzieć nic pewnego. Niewiadomo również, czy było uporządkowane przed XX wiekiem czy też nie. Cenne kroniki klasztorne z okresu blisko czterech wieków były przechowywane w bibliotece. Dopiero generał zakonu o. Pius Przeździecki z okazji wizytacji klasztoru krakowskiego w latach 1931—33 nakazał uporządkować archiwum. Zadanie to zostało zleczone o. Brunonowi Kubicy³. Trudno powiedzieć, na ile i w jaki sposób wywiązał się o. Brunon z tego zadania, albowiem inwentarz opracowany przez niego zaginęła a innych śladów jego pracy nie można znaleźć.

Na żądanie władz niemieckich⁴ rozpoczął w listopadzie 1943 r. fachowo porządkować Archiwum Skałeczne dr Kazimierz Kaczmarczyk⁵. Całość materiału rozłożył on na cztery działy: a) dyplomy, b) rękopisy archiwalne, c) plany i rysunki, d) rękopisy biblioteczne. Przy ogólnym rozkładzie trzymał się chronologii a w poszczególnych fascykułach akta układał w sposób rzeczowo-chronologiczny. Dr K. Kaczmarczyk z braku czasu pracy swej nie ukończył. Opracował on wszystkie dyplomy, rękopisy archiwalne i plany, które były mu dostępne, oraz dwadzieścia trzy rękopisy biblioteczne z XV wieku. Rękopisy biblioteczne od XVI do XX wieku (do nru 128) przygotował do inwentaryzacji, tzn. ułożył je chronologicznie, oznaczając rok lub wiek powstania, nadając im czerwonym ołówkiem sygnatury i dokonując foliacji. Wszystkie rachunki, nie zdoławszy dokładnie ułożyć ich latami, powiązał, akta, które nie były poprawne, umieścił w teczkach lub owinął w papier i przewiązał sznur-

¹ Arch. Sk. (= Archiwum Klasztoru OO. Paulinów na Skałce w Krakowie) nr 6/1.

² Arch. Sk. nr 67.

³ Wizytacje kanoniczne klasztoru od roku 1931 s. 8; Arch. Sk. nr 385 s. 1, nr 461 s. 1.

⁴ Arch. Sk. nr 461 s. 3.

⁵ Arch. Sk. nr 335 s. 1; nr 461 s. 1.

kiem. Dr Kaczmarczyk sporządził inwentarz w języku niemieckim w trzech egzemplarzach. Jeden egzemplarz wzięli Niemcy, drugi on sam a trzeci otrzymało archiwum klasztoru⁶.

W roku 1944 oo. paulini, za wyjątkiem przeora, musieli opuścić Skałkę a cały klasztor przygotowano na szpital. Z tego powodu archiwum przeniesiono na chór kościelny⁷. Po opuszczeniu Krakowa przez okupantów archiwalia wróciły do swego lokalu, obok nowej biblioteki. W tym też czasie, z polecenia generała zakonu o. Piotra Markiewicza, został zrobiony do archiwum drewniany regał. W ciągu następnych kilku lat archiwum praktycznie pozostawało bez opieki. Wskutek tego zasób archiwalny uległ częściowemu pomieszaniu a sam lokal stał się miejscem przechowania różnych rzeczy nie związanych z archiwaliami.

Dopiero na początku 1957 roku o. Lucjusz Tyrasiński, z polecenia o. przeora, podjął się uporządkowania archiwum. Jednak z braku czasu i on zwlekał z przystąpieniem do pracy. Do rozpoczęcia tejże przyczyniło się porządkowanie starej biblioteki, w której segregowano i przygotowywano książki do katalogowania. Ponieważ w archiwum była część inkunabułów i starodruków, dlatego musiano je stamtąd zabrać a przy tej okazji przejrzeć całą jego zawartość.

Pracę w archiwum rozpoczęli bracia klerycy w dniu 7 II 1957 r. Zmierzała ona do: 1) uporządkowania lokalu i przywrócenia zasobu do wyglądu wg inwentarza z 1943 r., 2) wciągnięcia do archiwum akt odnalezionych oraz sprawdzenia i uzupełnienia dawnych.

I. UPORZĄDKOWANIE LOKALU I PRZYWRÓCENIE ZASOBU ARCHIWALNEGO DO WYGLĄDU W/G INWENTARZA DRA K. KACZMARCZYKA

W dniach od 7—9 II 1957 r. wybrano z magazynu starodruki i wyniesiono je do starej biblioteki a archiwalia ułożono według stanu z 1943 roku. W przywróconym układzie stwierdzono braki⁸. Od tego czasu prawie codziennie segregowano dublety druków nowych, rękopisy archiwalne i inne rzeczy, które umieszczano w odpowiednich miejscach.

Intensywność w pracy przy opróżnianiu lokalu wzmogła się od 25 maja 1957 roku, kiedy to o. przeor polecił dwu braciom stale pracować w archiwum.

⁶ Arch. Sk. nr 385.

⁷ Arch. Sk. nr 461 s. 2.

⁸ Celem odszukania zaginionych rękopisów podajemy dokładny ich opis wg inwentarza dra K. Kaczmarczyka.

a) Rękopisy archiwalne:

1) nr 6: Tłumaczenie konstytucji Zakonu św. Pawła pierwszego pustelnika zatwierdzonych przez papieża Urbana VIII w r. 1643; Tłumaczenie dokonane przed rokiem 1914, ss. 258;

2) nr 18: Inwentarz Arch. Sk. opracowany przez o. Brunona Kubicę. Rok 1937, ss. 396; ss. 5—17 czyste;

Przy końcu maja spisano dublety starej biblioteki w liczbie ok. 200 pozycji, posegregowano je, spakowano 2,5 mb. dubletów czasopism i wszystko wysłano do klerykatu warszawskiego Zakonu OO. Paulinów. Również w tym czasie poczyniono bliższe przygotowania do pracy, a więc: postarano się o zrobienie pieczętki, zakupiono teczki, karty katalogowe, klej itp.

Od 19 czerwca 1957 bracia klerycy zabrali się energicznie do pracy w archiwum, gdyż byli już po egzaminach końcowych. Dnia 21 czerwca cały zasób archiwalny został przeniesiony na drugie piętro, do celi nr 26. Wszystkie pozostałe przedmioty usunięto lub zabezpieczono, zainstalowano światło elektryczne i przystąpiono do bielienia ścian pomieszczenia.

W dniach od 26 do 29 czerwca wymyto okna, drzwi i podłogę pokoju, zapuszczono regały i szafkę pokostem z ciemnym ugiem. Nadto umieszczono drugi regał, po lewej stronie od wejścia, przeznaczając go na skład dubletów, nierozsprzedanych publikacji i innych rzeczy.

W dniu 16 sierpnia przyniesiono do lokalu odnowiony antyczny stół z krzesłem. Dnia 31 sierpnia wniesiono rękopisy biblioteczne, już odkurzone i zinwentaryzowane⁹ i umieszczono je w odpowiednich teczkach. W dniu 6 września 1957 r. rękopisy archiwalne zostały odkurzone, prawie wszystkie posegregowane i zinwentaryzowane oraz wniesione do czystego lokalu. Dyplomy umieszczono w oddzielnej szafce¹⁰. W czasie od 7 do 24 grudnia 1957 r. lokal został ostatecznie wykończony.

Ze względu na ogólny remont klasztoru rozpoczęty w maju 1958 r., dnia 28 czerwca archiwum zostało ponownie wyniesione ze swego magazynu i umieszczone w celi nr 6. W czasie tego remontu lokal archiwalny został rozdzielony na dwie części przegrodą z drzewa i szkła; sufit dano nowy a wszystkie ściany wyszarzono. W dniach od 19 do 30 czerwca bracia klerycy wybielili ściany kolorowym wapnem, wymyli i pomalowali białą emalią przegrodę, okno, ustawili dawne regały i wnieśli akta. Ponieważ prace przedłużały się a cela nr 6 była potrzebna na tymczasowy lokal biblioteczny, dlatego archiwalia połączono i dnia 26 listopada 1958 r. umieszczono w celi nr 4. Dnia 30 czerwca 1959 r. cały zasób archiwalny został przywrócony do swojego lokalu.

3) nr 190: Inwentarz skarbcza skałecznego. Rok 1933, ss. 40;

4) nr 289: Akta i uzupełnienia planu do budowy ostatniego wschodniego skrzydła juwenatu. Rok 1933 ss. 2 i 1 mapa z planem;

5) nr 314: Historia fundacji kościoła mariackiego na górze św. Gerarda opracowana przez o. Brunona Kubicę. Rok 1924—1936, ss. 28;

6) nr 323: Sprawozdanie z pracy w leśnej kniei w Wielkiej i Małej Roztoce. Rok 1918—1919, ss. 400.

b) Rękopis biblioteczny nr 44. Treść jego jest nieznaną, gdyż nie był skatalogowany.

⁹ Zostały one opracowane wg przepisów instrukcji: Wytyczne opracowania rękopisów w bibliotekach polskich. Wrocław 1955.

¹⁰ Dyplomy do roku 1943 były przechowywane w małym kufierku. Dr Kaczmarek wyjął je z niego i umieścił w dwóch pudełkach tekturowych. Ponieważ i te okazały się za ciasne, obecnie umieszczono je w małej szafce.

W dniu 14 października 1959 r. archiwalia zostały ponownie wyniesione z pokoju, gdyż przy przygotowywaniu podkładu pod skórolit groziło im zakurzenie. W dniu 18 października ułożono tymczasowy regulaminy dla korzystających z archiwum klasztornego. 24 października 1959 r. wniesiono ostatecznie akta do swego lokalu, dobrze i estetycznie przygotowanego. Dnia 9 listopada miejscowy o. przeor poświęcił archiwum.

II. WCIĄGNIĘCIE DO ARCHIWUM AKT ODNALEZIONYCH ORAZ SPRAWDZENIE I UZUPEŁNIENIE DAWNYCH

W dniach od 19 czerwca do 1 lipca 1957 r. bracia klerycy w liczbie siedmiu segregowali listy, przekazy pocztowe, rachunki, odkurzali, sklejali, foliowali, wkładali do teczek rękopisy archiwalne i biblioteczne.

W tym czasie został przepisany czarnym tuszem i częściowo uzupełniony katalog przeorów skałecznych oraz zrobiona dużateczka na afisze.

W dniu 2 lipca, kiedy bracia klerycy wyjeżdżali na wypoczynek, prace nad zasobem archiwalnym były już na ogół ukończone. Do przeniesienia go na swoje miejsce i do pracy w starej bibliotece zostało jeszcze trzech braci. Mimo ofiarnej pracy, nie zdążyli oni do 9 lipca wykonać planu. Ponieważ przez częste przenoszenie archiwalia mogły być narażone na uszkodzenie, dlatego o. przeor zgodził się na pozostawienie ich na pewien czas w celi nr 26.

Dnia 5 sierpnia przybyło znów do pracy trzech braci. Porządkowali równocześnie starą bibliotekę i archiwum. W archiwum robiono indeksy do albumów, specjane teki na rękopisy, pisano karty katalogowe¹¹, fiutki, numerki itp. W ten sposób rękopisy archiwalne zostały posegregowane, spisane, opieczętowane¹², zaopatrzone fiutkami i dnia 6 września 1957 r. przeniesione do swojego lokalu. Tam praca trwała nadal. Została ona ukończona w dniu 10 marca 1958 r.

*

Na zakończenie zreasumujemy całokształt prac w archiwum klasztoru i podamy plan na przyszłość. A więc w archiwum:

1. Uporządkowano, odnowiono i umeblowano lokal; zainstalowano centralne ogrzewanie, wodę, skórolit na betonie, roletę w oknie z żółtego materiału, pulpit na stole.

¹¹ Przy nadawaniu rękopisom archiwalnym tytułów korzystano z inwentarza dra Kaczmarczyka. Od nru 326 do 529 tytuły zostały świeżo nadane, gdyż dr Kaczmarczyk wymienionych rękopisów nie zinwentaryzował.

¹² Pieczętowano kartkę tytułową na odwrocie, drugi raz na s. 20 i na końcu; czasem jeszcze w środku rękopisu. Nadto każdy ważniejszy akt był pieczętowany na odwrocie.

2. Zebrano wszystkie archiwalia, jakie były na Skałce, posegregowano i skatalogowano 204 rękopisy archiwalne i 148 rękopisów bibliotecznych¹³.
3. Wszystkim księgom i fascykułom nadano jednakowe numerki, fiutki i cały zasób opieczętowano; wszystkie fascykuły, dla których było to konieczne, umieszczono w teczkach; dyplomy umieszczono w nowych kopertach w szafce i dwa najbardziej zniszczone (nr 6/13 i 6/25) oraz rękopis archiwalny (nr 99) dano do konserwacji; albumy bardziej zniszczone przyprowadzono do przyzwoitego wyglądu; celem sprawdzenia i uporządkowania przejrano cały zasób archiwalny kartkę po kartce.
4. Przetłumaczono i przepisano na karty katalogowe cały inwentarz dra Kaczmarczyka.
5. Siedem numerów rękopisów brakujących zastąpiono nowymi a przez to podział wprowadzony przez dra Kaczmarczyka uległ nieznacznej tylko zmianie; dyplomy, plany, afisze i pieczętki podciągnięto pod numerus currens rękopisów archiwalnych.
6. Postarano się o zrobienie mikrofilmów dawnych ksiąg parafii skałecznej oraz kilku reprodukcji dotyczących wyglądu Skałki w różnych okresach historycznych.
7. Ustalono sposób korzystania z akt i zaprowadzono księgę do zapisywania nazwisk osób korzystających z archiwum.

Pozostaje jeszcze do wykonania:

1. Zrobić szczegółowe indeksy: treści, nazwisk i miejscowości oraz inwentarz książkowy.
2. Całe archiwum zmikrofilmować a mikrofilmy w myśl art. 416 konstytucji Zakonu OO. Paulinów przesłać do archiwum kurii generalnej.
3. Rękopisy oprawić, zakonserwować i porobić futerały tekturowe w celu uchronienia ich od kurzu.
4. Sprawić regały metalowe.

Sprawy te są pilne i ważne, albowiem w tych 49 dyplomach, 529 rękopisach archiwalnych i 173 rękopisach bibliotecznych o łącznej długości półek 13 m i 40 cm zawierają się bardzo cenne materiały do historii kościoła, klasztoru, tradycji zakonnej, życia i działalności naszych pra-ojców, miasta Kazimierza i dzielnicy Kazimierz, Krakowa i jego okolic a poza tym wiele innych ważnych zagadnień natury ogólnej.

¹³ Dr K. Kaczmarczyk uporządkował i zinwentaryzował 325 rękopisów archiwalnych oraz 23 rękopisy biblioteczne. Dalsze rękopisy biblioteczne aż do nru 128 przygotował on do katalogowania. Tutejszy klasztor posiada w sumie 529 rękopisów archiwalnych oraz 173 rękopisy biblioteczne.